

Doç. Dr. Seydi KİRAZ

Hitit Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Türk İslam Edebiyatı Bölümü
Çorum/TÜRKİYE
seydikiraz.27@gmail.com
ORCID

Mustafa Ramazan YÜKSEL

Hitit Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
Çorum/TÜRKİYE
yuksekmr@hotmail.com
ORCID

**DERVİŞ AHMED GURBÎ'NİN
YENİ BİR ESERİ: RİSÂLE-İ
MÜNÂCÂT**

A NEW WORK OF DARVISH AHMAD
GHURBÎ: RİSÂLE-İ MÜNÂJÂT

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Yükleme Tarihi: 01.03.2021
Kabul Tarihi: 29.03.2021
Yayınlanma Tarihi: 30.04.2021

Article Information: Research Article
Received Date: 01.03.2021
Accepted Date: 29.03.2021
Date Published: 30.04.2021

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Kiraz, Seydi ve Yüksel, Mustafa Ramazan, "Derviş Ahmed Gurbî'nin Yeni Bir Eseri: Risâle-i Münâcât", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, Yıl 7, Sayı 14, Bahar 2021, s. 16-38.

Kiraz, Seydi and Yüksel, Mustafa Ramazan, "A New Work of Darvish Ahmad Ghurbî: Risâle-i Münâjât", *Hikmet-Journal of Academic Literature*, Year 7, Volume 14, Spring 2021, p. 16-38.

10.28981/hikmet.889301

Doç. Dr. Seydi KİRAZ

Mustafa Ramazan YÜKSEL

DERVİŞ AHMED GURBÎ'NİN YENİ BİR ESERİ: RİSÂLE-İ MÜNÂCÂT*

A NEW WORK OF DARVISH AHMAD GHURBÎ: RİSÂLE-İ MÜNÂJÂT

ÖZ

İslâmiyet'in Türkler arasında yayılmasından sonra Türk edebiyatında tevhid, münâcât, na't, esmâü'l-hüsna, siyer, hilye, mevlid, mi'râciye, ramazâniye gibi dinî konuları ihtiva eden birçok tür ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında şairlerin en çok rağbet ettikleri türlerden biri de münâcâttır. Çoğu divan ve mesnevilerde birer bölüm hâlinde bulunan bu türün, nadir de olsa müstakil olarak tertip edilmiş olanları da vardır. Çalışmaya bahis konusu olan Risâle-i Münâcât, bu az rastlanan müstakil münâcâtlardan biridir.

Eserin müellifi, 18. yüzyılda yaşamış Bosna Yenipazarlı Derviş Ahmed Gurbî'dir. Şairin Dîvân'ı ve kısa bir mesnevi özelliği taşıyan Eimmetü'l-Asliyye isimli eseri biliniyordu. Tespitlerimize göre Risâle-i Münâcât müellifin bilinmeyen bir eseridir. Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi'nde 19 Hk 2253/4'te kayıtlı olan bu yazma eser, bir mecmua içerisinde (77b-113b) bulunmuştur. Eser, biri Kur'an-ı Kerim'in, biri Hz. Peygamber ve Hz. Ali'nin övüldüğü; dokuzu ise münâcât özelliği taşıyan toplam on bir manzumeden oluşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Derviş Ahmed Gurbî, Risâle-i Münâcât, Münâcât, Dinî Türler.

ABSTRACT

In Turkish literature came up many types of religious subjects like tevhid, münâjât, na't, asma al husna, siyer, hilye, mawlid, mi'râciye, ramazâniye after the spread of Islam among Turks. Among these, one of the most popular genres by poets is münâjât. This type, which is found as a section in most of the divan and mesnevis, has also rarely been arranged independently. Risâle-i Münâjât, which is the subject of the study, is one of these rare independent münâjâts.

The author of the work is Darwish Ahmad Ghurbi from Bosnia Yenipazar, who lived in the 18th century. The poet's Dîvân and her work named Eimmetü'l-Asliyye, which had a short mesnevi, were known. According to our findings, Risâle-i Münâjât is an unknown work of the author. This manuscript registered in the Manuscript Library of Hasan Pasha in Çorum on 19 Hk 2253/4, was found in a magazine (77b-113b). The work consists of eleven poems. One of them praises the prophet and Hz. Ali, another one praises The Quran. Nine of them have the characteristics of münâjât.

Keywords: Darwish Ahmad Ghurbi, Risâle-i Münâjât, Münâjât, Religious Types

* Bu çalışma, Mustafa Ramazan Yüksel'in "Derviş Ahmed Gurbî'nin Risâle-i Münâcâtı İnceleme-Metin" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum, 2020) adlı yüksek lisans tezinin içeriği geliştirilerek üretilmiş hâlidir.

Giriş

Münâcât kelimesi, sözlükte “fısıldamak” anlamındaki “necv” kökünden gelir ve “Cenâb-ı Hakk’a hitaben yazılan dua ve niyaz muhtevalı şiir” demektir (Şemseddin Sâmî, 2019: 1407). Edebî bir terim olarak, “Allah’a yakarış maksadıyla yazılmış manzum ve mensur eserler” (Macit, 2006: 563); “Allah’a yalvarmak, yakarmak, dua etmek amacıyla çeşitli nazım şekilleriyle nazmedilen, konusu Allah’a yakarış olan şiirler” (Koçin, 2011: 21) için kullanılmıştır.

Konu itibarıyla münâcât, kulun günahlarından duyduğu pişmanlıkların dile getirildiği şiirlerdir. Kusurlu, aciz, günahkâr bir insanın Allah’ın inâyetinden başka sığınabileceği bir yeri yoktur. Bu sebeple şairler, Allah’ın bağışlayıcılığını ifade eden “Rahmân, Rahîm, Gaffâr, Muîn, Settâr, Kerîm” gibi isim ve sıfatlarını anarak arzularına nail olmayı umar; Allah’ın mağfiretini dile getiren âyet ve hadisleri vesile kılarak af talep ederler. Hz. Peygamber’in, ümmetine şefaateceğini hatırlatarak Allah’tan habibi hürmetine bağışlanmayı dilerler (Macit, 2006: 564).

İlk münâcât örneği olarak Hz. Âdem’in cennetten kovulduğunda yaptığı; “...Ey Rabbimiz, kendimize haksızlık ettik. Eğer bizi bağışlamaz ve merhamet etmezsen her hâlde zarara uğrayanlardan oluruz.” (A’raf, 7/23) duası kabul edilir (Koçin, 2011: 21).

Arap edebiyatında münâcât, İslamiyet’in yayılmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Özellikle Hz. Peygamber’in bazı duaları münâcâtlara esin kaynağı olmuştur. Hz. Ali’nin münâcâtı (*el-Mecmuatü’l-Kübrâ*, 1314/1896: 47) Arap edebiyatında türün ilk örneği olarak kabul edilir (Canım, 2016: 199).

Fars edebiyatında münâcâtın ilk örnekleri 10-11. yüzyıllarda görülür. “Niyâziş” adıyla anılan bu tür, tasavvufî remiz ve istiarelerle geliştirilmiştir. Hâce Abdullah Herevî’nin münâcâtı (Hâce Abdullah el-Ensârî, 1301/1884: 17), Fars edebiyatında bilinen ilk münâcât örneğidir (Canım, 2016: 200).

Türk edebiyatında münâcâtın –müstakil olmamakla birlikte- ilk örneğine 1069 yılında Yûsuf Has Hâcib tarafından yazılmış olan *Kutadgu Bilig* adlı eserde rastlanır. Söz konusu eserin başında yer alan tevhiddeki 28-33. beyitler, münâcât özelliği taşımaktadır (Kaçalın, e-kitap: 10). Ahmed Yesevî’nin *Divân-ı Hikmet*’inde de bir münâcât vardır (Ahmed Yesevî, 2019: 542-549). Ayrıca eserde bulunan altıncı hikmet de bir münâcâttır (Ahmed Yesevî, 2019: 107-108).

Divan şiirinde türün ilk münferit örneği olarak Ahmed Fakih (ö. 1221) tarafından mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan münâcât bilinmektedir (Ahmed Fakih, 1974: 31-33). Eserlerini Farsça yazmış olmasına rağmen Türk edebiyatını derinden etkileyen Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (d.1207- ö.1273)’nin de çok sayıda münâcâtı mevcuttur. Bu isimlerin yanı sıra birçok şair tarafından asırlar boyu münâcâtlar yazılmıştır. Bu kadar çok sayıda münâcât kaleme alınmasına vesile olan unsur İslâmî eserlerde ortaya çıkan gelenektir. Bu geleneğe göre müellif, manzum bir esere besmele ile başladıktan sonra tevhid, münâcât ve na’la devam eder. Divan şairleri eserlerine tevhid ve münâcâtla başlamayı şeref kabul ederler (Yıldız, 2020: 451-452). Münâcâtlar, mesnevi veya divanlarda tertip özelliği gereği eserin başlarında bulunmakla birlikte, birçok eser için bu durum farklılık arz edebilir.

Bazen tevhid/münâcât/na’t sıralamasında değişiklikler olabildiği gibi bazen de eserin herhangi bir yerinde başlıksız olarak bulunabilirler (Koçin, 2011: 35-37). Bu tertip bir anlamda müellifin dinî kültürünü eserine yansıtmasıdır. Divan veya mesnevilerinde münâcât bulunmayan az sayıda şair ise ya eserlerinin farklı yerlerindeki beyitlerle konuya temas etmiş ya da mensur eserlerinde bu eksiklerini gidermişlerdir (Macit, 2006: 564).

Manzum eserlerdeki bu gelenek, mensur eserler için de geçerlidir. Mensur eserlerde tevhid ve münâcâtın karşılığı hamdele, na’tın karşılığı ise salveledir. Bir eserin hamdele bölümünde yer alan mensur münâcâtların yanında müstakil yazılmış mensur münâcâtlar da mevcuttur. Mensur olarak yazılmış münâcâtlara “tazarru-nâme” denir. Bu tarz münâcâtların en bilineni Sinan Paşa’nın (d.1441-ö.1486) ünlü eseri olan *Tazarru-nâme*’sidir. Eserin başlangıcında Allah’tan lütuf ve ihsan talebi; peygamberler, aşere-i mübeşşere, dört halife ve diğer dinî şahıslardan dua ve yardım isteği dile getirilmiştir (Tulum, 2011). Çalışmanın asıl konusu manzum münâcâtlar olduğundan mensur münâcâtlarla ilgili bu kadar bilgiyle yetinilmiştir.

Türk edebiyatı sahasında birçok münâcât yazılmıştır. Tespit edilen bazı münâcâtlar bir tablo hâlinde verildiğinde bu türün ne kadar çok rağbet gördüğü anlaşılacaktır. Aşağıdaki tabloda klasik dönemde yüzyıllara göre münâcât kaleme alan şairler ve yazdıkları münâcât sayıları gösterilmiştir:

Yüzyıllara Göre Münâcât Yazan Şairler ve Yazdıkları Münâcât Sayıları¹

Yüzyılı	Münâcât Yazan Şairin Adı	mn. s. ²	Münâcât Yazan Şairin Adı	mn. s.	Münâcât Yazan Şairin Adı	mn. s.
13. yy.	Ahmed Fakih (ö.1221)	1				
14. yy.	Sultan Veled (ö. 1312)	1	Âşık Paşa (ö. 1332)	1	Şeyyâd Hamza (14.yy)	1
	Yûnus Emre (ö. 1320)	13	Şeyhoğlu Mustafâ (d. 1340-ö. ?)	2		
15. yy.	Hamîdî (ö. 1412)	1	Kaygusuz Abdal (ö. 1444)	3	Cem Sultan (ö. 1495)	1
	Ahmedî (ö. 1412)	2	Eşrefzâde Abdullâh Rûmî (ö. 1469)	2	Ahmed Paşa (ö. 1497)	1
	Süleymân Çelebi (ö. 1422)	3	Kemal Ümmî (ö. 1475)	3	Ahmed-i Dâî (15.yy)	1

¹ Tablodaki bilgiler için bk. Koçin, 2011: 79-85.

² Münâcât sayısı.

	Şeyhî (ö. 1432)	1	Rûşenî (ö. 1487)	3		
16. yy.	Hamdullah Hamdî (ö. 1503),	4	Lâmiî Çelebi (ö. 1532)	1	Üftâde (d. 1477-ö. 1580)	1
	Mihri Hatun (ö. 1506)	5	İshak Çelebi (ö. 1536)	1	Yahyâ Beg (ö. 1582)	5
	Necâtî Beg (ö. 1508)	1	Usûlî (ö. 1538)	3	Vâhib Ümmî (ö. 1595)	3
	Adlî (II. Bayezid) (ö. 1512),	1	Merkez Efendi (ö. 1551)	1	Murâdî (III. Murad) (ö. 1595)	9
	Firdevsî-i Rûmî (ö. 1512'den sonra)	2	Fuzûlî (ö. 1556)	3	Şemsî-i Sivâsî (ö. 1597)	6
	Keşfi Cafer Efendi (ö. 1515)	3	Za'îfi Pîr Muhammed (ö. 1557)	2	Arşî (16. yy)	4
	Nihânî (ö. 1519)	4	Muhibbî (ö. 1566),	2	Şeyh Ali Senâyî (16. yy)	2
	Abdurrahîm Tırsî (ö. 1519)	2	Fevrî (d. 1571-ö. ?)	1	Mahmud Efendi (16. yy)	1
	Hatâ'î (Şah İsmâ'il) (d. 1487-ö. 1524)	3	Ulvî (Derzizâde Ulvî) (ö. 1575)	1	Kara Şemsî (16. yy)	2
17. yy.	Seyfî (Seyyîd Seyfullâh) (ö. 1602)	8	Mantıkî (ö. 1635)	1	Nâ'ilî (ö. 1666)	2
	Muhammed Ali Hilmî Dede Baba (ö. 1604)	1	Nef'î (ö. 1635)	2	Gafûrî (ö. 1667)	5
	Muhyî (ö. 1605)	2	Nevîzâde Atâyî (ö. 1636)	1	Güftî (ö. 1677)	1
	Rûhî-i Bağdâdî (ö. 1605)	1	Mahvî (ö. 1645)	4	Himmat (ö. 1683)	2

	Şuhûdî (ö. 1612)	8	Nûrî (ö. 1650)	1	Sükkerî (ö. 1686)	2
	Bahtî (I. Ahmed) (ö. 1617)	4	Ali Akkirmânî Nakşî (ö. 1655)	1	Nâzikî (ö. 1686)	1
	Adlî Hasan (ö. 1617)	1	Şeyh Ahmed Kâmil (ö. 1658)	1	Niyâzî-i Mısrî (ö. 1693)	4
	Nihâlî (ö. 1618)	1	Abdî (Sarı Abdullâh) (ö. 1660)	2	Rüşdî (ö. 1693)	1
	Zâkirî Hasan (ö. 1622)	3	Eyyûbî (ö. 1663)	1	Fethî (ö. 1694)	3
	Veysî Alaşehirî (ö. 1625)	5	Ümmî Sinân (ö. 1664)	1	Ş. Gavsî (ö. 1697)	1
	Hüdâyî (Azîz Mahmûd) (ö. 1628)	14	İsmetî (ö. 1665)	1	Ali bin Hüseyin (17. yy)	1
	Azmîzâde Mustafâ Hâletî (ö. 1631)	5	Türkî Zafer (ö. 1666)	1	Vecdî (17. y)	1
18. yy.	Fâsîh Ahmed Dede (ö. 1700)	1	Seyyid Vehbî (ö. 1736)	2	Neccârzâde Şeyh Rızâ (ö. 1760)	8
	La'lî Fenâyî ((ö. 1701)	3	Vak'anüvis Râşid (ö. 1736)	1	Re'fet (ö. 1767)	1
	Meftûnî (II. Mustafâ) (ö. 1702)	1	Sezâyî-i Gülşenî (ö. 1738)	5	Zühdî Abdülmecid (ö. 1772)	4
	Fenâyî (Bahtî) (ö. 1703)	20	Zâtî (Süleymân) (ö. 1738)	2	İkbâlî (III. Mustafa) (ö. 1773)	1
	Abdulhayy (ö. 1705)	3	Nahîfî Süleymân (ö. 1738)	6	İbrâhîm Hakkı Erzurumî (ö. 1780)	1

	Bıyıklı Çelebi Hüseyinzâde Yûsuf Rasih (ö. 1706)	1	Kureyşizâde Muhammed Fevzî (ö. 1738)	18	Seyyîd Muhammed Nesîb (ö. 1790)	2
	Abdî (Himmatzâde Abdullâh) (d. 1640-ö.1710)	1	Pîrîzâde Mehmed Sâhib (ö. 1745)	1	Esrâr Dede (ö. 1796)	1
	İsmâ'il Hakkı Bursavî (ö. 1724)	3	Neylî (ö. 1748)	4	Azîz (ö. 1798)	2
	Kâmî-i Amîdî (Şeyh Muhammed Şâbân) (ö. 1724)	1	Cemâlî (Şeyh Muhammed Edirnevî Uşşakî) (ö. 1750)	10	Şeyh Gâlib (ö. 1799)	1
	Yahyâ Nazîm (ö.1727)	2	Leylâ Hanım (ö. 1751)	3	Senâyî (Hasan) (18. yy)	2
	Enîs Receb Dede (ö. 1733)	3	Es'ad (ö. 1753)	1	Gurbî Dervîş Ahmed (18. yy)	1
	Sâmî (Arpaemînzâde) (ö. 1733)	3	Hüsâmî (ö. 1755)	1	Medhî (18. yy)	1
	Necîb (III. Ahmed) (ö. 1736)	1	Âsım İsmâ'il Efendi (ö. 1759)	1	Refî-i Kâlâyî (18. yy)	5
19. yy. (1850'ye kadar)	Hoca Neş'et (ö. 1807)	1	Selâmî (ö. 1813)	8	Hızırağazâde Sa'îd (ö. 1836)	3
	Selîm-i Sâlis (İlhâmî) (ö. 1808)	6	Vâsîf Osmân Enderunlu (ö. 1824)	2	Aynî (ö. 1837)	2
	Vehbî (Sünbülzâde) (ö. 1809)	3	Dâniş (d. 1805-ö. 1830)	1	Hasan Hilmî (ö. 1848)	1
	Zekâyî (ö. 1812)	1	Sûzî Ahmed (ö. 1830)	26	Kuddûsî (ö. 1849)	14

	İhyâ (Seyyid Yahyâ) (ö. 1813)	2	Eşref (Bursalı Mehmed) (ö. 1832)	1	Müşâk (ö. 1831)	1
--	-------------------------------	---	----------------------------------	---	-----------------	---

Batı edebiyatının etkisinde kaldığımız 19. yüzyılın ikinci yarısında da birçok münâcât yazılmıştır: Şeref Hanım (d.1809-ö.1861), Şinâsî (d.1826-ö.1871), Nevres (d.1820-ö.1876), Ziyâ Paşa (d.1825-ö.1880), Yenişehirli Avnî Bey (d.1826-ö.1883), Hilmî (d.1840-ö.1884), Muallim Nâci (d.1850-ö.1893) gibi şairler, bu yüzyılda münâcât kaleme almış isimlerden bazılarıdır. 20. yüzyılda da Hersekli Ârif Hikmet (d.1840-ö.1903), Nigâr Hanım (d.1862-ö.1918), Cenâb Şahâbeddîn (d.1870-ö.1934), Mehmed Âkif Ersoy (d.1837-ö.1936), Abdülhak Hâmid Tarhan (d.1852-ö.1937), Ârif Nihat Asya (d.1904-ö.1975) gibi isimler münâcât kaleme almışlardır (Koçin, 2011: 84-85).

Tanzimat'tan sonra yazılan bazı münâcâtlarda, Avrupa edebiyatının etkisiyle üslup ve tavır farklılıkları görülmüştür. Münâcâtlarda bir teamül hâline gelen Allah'a karşı koşulsuz bağlılık ve inanç tavrı, sorgulayıcı bir tutuma dönüşmeye başlamıştır. Bu tarz münâcât kaleme alan şairler arasında Şinâsî, Cenâb Şahâbeddîn, Abdülhak Hâmid Tarhan öne çıkar. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı'nın vermiş olduğu sıkıntılar ise Mehmed Âkif Ersoy, Yahyâ Kemâl Beyatlı gibi şairlerin münâcâtlarına bir feryat olarak yansımıştır. Bu dönemdeki münâcâtların dili de klasik dilden modern dile geçiş özellikleri gösterir.³

Münâcâtlar ve münâcât yazan şairler hakkındaki bilgiler, yukarıda tablo hâlinde gösterilenlerden veya Tanzimat ve sonrasında yazılanlardan ibaret değildir. Münâcâtlarla ilgili birçok çalışma ortaya konmaya devam etmektedir. Bu çalışmaların bazıları bilinmeyen bir münâcâtı veya münâcâtları ortaya koyan çalışmalarırken (Kartal, 2018; Kiraz, 2019; Özkan, 2008; Yıldırım, 2015; Yılmaz, 2014; Yüksel, 2020) bazıları da bilinen münâcâtlar üzerinde yapılan çalışmalardır (Akay, 1989; Atay, 2019; Can, 2019; Çalışkan, 2002, 2016; Eyilik, 2019; Kurnaz, 1992; Yaypınar, 1993; Yıldız, 2013).

Derviş Ahmed Gurbî'nin *Risâle-i Münâcât*'ı da son dönemde tespit edilen münâcâtlardan biridir. Bu eser, örneğine nadir rastlanan müstakil münâcâtlardandır.⁴

1. Derviş Ahmed Gurbî'nin Hayatı Eserleri Dili ve Üslubu

1.1. Hayatı

Derviş Ahmed Gurbî'nin hayatı hakkında muhtasar bilgilerin bulunduğu ilk kaynak, *Osmanlı Müellifleri*'dir (Bursalı Mehmed Tâhir, 1338/1919: 350). Bursalı

³ Dönemin münâcâtlarını inceleyen çalışmalardan bazıları için bk. Çalışkan, 2002: 195-206; Çalışkan, 2016: 88-139; Akay, 1989: 46-47; Atay, 2019: 39-54.

⁴ Hamdî Efendi'nin esmâ-i hüsnâ ve münâcât türlerinin iç içe olduğu eseri, -bütünüyle müstakil bir münâcât özelliği taşımasa da- bu hususta dikkate şayan bir örnektir. Bk. Yılmaz, 2014.

Mehmed Tâhir *Osmanlı Müellifleri*'nde; şairin 18. yüzyılda yaşadığını, Tosyalı⁵ olduğunu, eşini ve sonrasında Abdülvehhâb adında 16 yaşında bir oğlunu kaybettiğini, kalan bir kızı ve bir oğlu ile zor bir hayat sürdüğünü, Yenipazar'da medfun olduğunu belirtmiş ve şairin “gibidir” redifli örnek bir şiirini paylaşmıştır. Müellif söz konusu bilgileri şairin *Dîvân*'ından elde etmiştir. Şairin hayatı hakkında verilen bu bilgiler *Tuhfe-i Nâilî*'de tekrar edilmiştir (Kurnaz ve Tatçı, 2001: 726).

Müellifin yüksek lisans tezi olarak çalışılmış olan *Dîvân*'ında (Selçuk, 2007), şairin hayatı ve kişiliği hakkında daha detaylı bilgiler bulunmaktadır. Yanı sıra *Bektâşî Şairleri Antolojisi* (Ergun, 1960: 137-142), *Alevi-Bektâşî Şairleri Antolojisi* (Özmen, 1998: 297-302) ve *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nün “Gurbî, Ahmed” maddesinde de (Köksal, e-makale), şair hakkında bilgiler mevcuttur. Şairin bu *Dîvân*'ında bulunan bir münâcâtı, *Münâcât Antolojisi*'nde (Kurnaz, 1992: 165) ve *Türk Edebiyatı'nda Münâcât* (Koçin, 2011: 289-290) adlı çalışmada bulunmaktadır.

Şairin *Dîvân*'ından elde edilen bilgilere göre müellifin adı Ahmed, babasının adı ise Ali'dir. Doğum yeri Bosna Yenipazar'dır. Şiirlerinden hareketle doğum yılının M.1698/1699 olduğu anlaşılmaktadır. Uzun süre Edirne'de ikamet eden şair, Edirne yakınlarındaki Seyyid Ali Dergâhı'nda “Rahmî” mahlaslı Muhammed Muslî adında bir Bektâşî'ye intisap etmiştir. Şiirlerinden hareketle dinî ve tasavvufî bilgiye sahip, tekke eğitimi almış bir kişi olduğu söylenebilir. Şiirlerinde “Gurbî” mahlasını kullanmıştır. Mahlası ve sık sık kullandığı “derviş” unvanı şairin hayata bakışını yansıtır. “Gurbî” mahlasını, Allah'a layıkıyla yaklaşamadığını, ondan uzaklaştığını düşündüğünden kendini gurbette hissettiği için; “derviş” unvanını ise dünyaya değer vermediği, dünya ve dünya nimetlerinden uzaklaşarak şöhret, zenginlik ve varlığı yük saydığı, şeyhin dediklerini yaptığı, sabredip eldekiyle yetindiği ve bu fakir hâliyle övündüğü için almıştır (Selçuk, 2007: 8-11). *Dîvân*'dan elde edilen bu bilgilere ilave olarak Köksal'ın ulaştığı şu bilgiler de eklenebilir: Şairin türbesi Yenipazar'dadır. Türbesinde bulunan kitabede yazılı olan tarihe göre ölüm tarihinin 1769-70 veya 1771-72 olması muhtemeldir (Köksal, 2013: 21-22).

Derviş Ahmed Gurbî hakkında bilgi veren kaynaklardan biri de çalışma konumuzu oluşturan *Risâle-i Münâcât*'tir. Eser, şairin kimliğini tespit etmeye yarayan önemli ipuçlarını içermektedir. Bunlardan biri şairin beyitlerde geçen isim ve mahlasıdır: Ahmed ve Gurbî.

İşbu **Gurbî** derviş **Ahmed** eyleye bî-ħad dilek

Saňa senden vuşlat ister eylemez inkâr için (2/39)⁶

⁵ M. Fatih Köksal, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nün ‘Gurbî, Ahmed’ maddesinde bu bilginin yanlış olduğunu ve şairin Bosnalı olduğunu belirtmiştir. *Risâle-i Münâcât* 'tan elde ettiğimiz bilgiler de M. Fatih Köksal'ın tespitiyle paralellik arz etmektedir.

⁶ 2 şiir, 39 ise o şiirdeki beyit numarasıdır. Beyitlerin ilgili nüshadaki yerleri, çalışma boyunca bu şekilde gösterilmiştir.

Seniñ ‘aşkıñ ismine **Ġurbî**
K’ola dîdâra ol vâşıl İlâhî (4/31)

Çünkü **Ahmed** idivirdin adım
Ĥamd ü şüküründe kul olsun âdem (9/28)

Aşağıda verilen beyit ve dörtlükte de şairin memleketi zikredilmektedir. Bu veriye göre şair, *Osmanlı Müellifleri*’nde verilen bilginin aksine Bosna Yenipazarlıdır:

ĤaĤâlardan ‘ibâd ile bilâdı
Emîn olsun **Yeñibâzâr** İlâhî (7/ 23)

Der ki **Ġurbî** ‘âlemiñ dervîşiyem
Adım **Ahmed Bosnevî** bir kişiyem
Bu mübârek erleriñ endîşiyem
Allâh Allâh yâ MuĤammed yâ ‘Alî (11/8)

Şairin, eserde Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman’ın adlarını hiç anmazken “Allâh Allâh yâ Muhammed yâ Ali” redifli Hz. Ali ve Hz. Peygamber övgüsünde bir şiir yazmış olması, Hz. Ali’nin yanı sıra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’i anması ise Alevî-Bektaşî eğilimli bir kişi olduğuna işaret etmektedir. Tüm bu veriler *Risâle-i Münâcât’ın* müellifinin daha önce bir *Dîvân’ı* ve *E’immetü’l-Asliyye* adlı mesnevisi bilinen Bosna Yenipazarlı Dervîş Ahmed Gurbî olduğunu göstermektedir.

1.2. Eserleri

1.2.1. *Dîvân*

Ahmed Gurbî’nin *Dîvân’ı* üzerinde birden fazla çalışma tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi Nimetullah Hafız tarafından yapılmıştır. Kosova’nın Prizren şehrinde tamamlan bu çalışma, *Sancak Türk Şairi Dervîş Ahmed Gurbî Hayatı ve Eserleri* adıyla basılmıştır (Hafız, 2005). Eserde 149 manzume bulunmaktadır.

İkinci çalışma, Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü’nde Sibel Akbulut Selçuk tarafından yapılan yüksek lisans tezidir (Selçuk, 2007). *Dîvân’ın* ikinci bir nüshası olduğunu düşündüğümüz bu eser, İstanbul Büyükşehir Belediye Kütüphanesi Atatürk Kitaplığı, O. 109 numarada kayıtlıdır. Eser, mürettep bir divan değildir. Şair hakkında birçok bilginin kaynağı olan bu *Dîvân’da* Yenipazar’da yetişen devlet ve ilim adamlarından bahsedilmiş; şehrin dağları, ırmakları, mesire yerleri; medreseleri, camileri, köprüleri tek tek zikredilmiştir. Bu nüsha Kosova’daki *Dîvân’dan* daha hacimlidir.

Dîvân hakkındaki üçüncü çalışma ise Bosnalı Redzep Skrijelj tarafından yapılmıştır. Doktora tezi olarak çalışılmış olan bu *Dîvân’a*, araştırmacının tez konusuyla ilgili yayımladığı bir makalesi sayesinde ulaşılmıştır (Skrijelj, e-makale).

Esere ulaşılamadığından bu çalışmanın aynı nüsha üzerinde yapılan mükerrer bir çalışma mı yoksa müellif nüshası/muahhar nüshalar üzerinden gerçekleştirilen bir çalışma mı olduğu hakkında kesin bir fikre varılamamıştır.

Ayrıca Yaşar Kalafat, Bedri Noyan'dan naklen, *Gurbî Dîvânı*'nın bir nüshasının Yakova (Djakovica) Bektaşî Dergâhı'nda bulunduğunu belirtmektedir (Kalafat, 1998: 81-90). Bu bilgi de *Dîvân*'ın yeni bir nüshasının olup olmadığını söylemek için yeterli değildir.

1.2.2. *E'immetü'l-Asliyye*

Ahmed Gurbî hakkında bilgi veren kaynaklarda şairin *Dîvân*'ı dışında başka bir eserinden söz edilmez. M. Fatih Köksal, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nün "Gurbî, Ahmed" maddesinde bu görüşe katılmayarak şairin *E'immetü'l-Asliyye* adlı eserinden söz eder. Muhtevası 12 İmam olan *E'immetü'l-Asliyye*, 195 beyitten meydana gelen bir mesnevidir. Bir tesdis ve birkaç nazmın da yer aldığı eser "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır. Eser, *Dîvân*'ın başında bulunmaktadır. Bu eserin 1157/1744-45, *Dîvân*'ın 1160/1747 yılında yazıldığı göz önüne alındığında, *E'immetü'l-Asliyye*'nin müstakil bir eser olduğu görüşü daha isbetlidir.

1.2.3. *Risâle-i Münâcât*

Derviş Ahmed Gurbî'nin üçüncü eseri, çalışma konumuzu oluşturan *Risâle-i Münâcât*'tir. Eser, Çorum Hasan Paşa Yazma Eser Kütüphanesi, 19 Hk 2253/4'te kayıtlıdır. Müstensihî Molla Murad'dır. İstinsah tarihi H.1216/M.1801'dir. Ölçüleri 172x117'ye 120x70'tir. Mukavva ciltlidir. Ay filigranlı kâğıt üzerine nesih kırmızı hatla yazılmıştır. Sayfalar sonradan numaralandırılmıştır. Satır başları kırmızıdır. Manzum bir eser olmasına rağmen 77b-84b'de mısralar alt alta değil yan yana yazılmıştır. Bu durumdan müstensihînin vezin ve kafiye gibi edebî unsurlara hakim olmadığı ya da dikkat etmediği anlaşılmaktadır. İlk bakışta mensur bir münâcât görünümündeki metin, vezin ve kafiye unsurlarına dikkat edilerek beyitler hâlinde tertip edilmiştir. Sonraki varaklarda, manzume mısralar hâlinde yazılmıştır. Satır sayıları muhtelif olup 9,10 ve 11 arasında değişmektedir:

Eserin başı:

Sensin Allâh bize Raḥmân yâ İlâhe'l 'âlemîn
Hem Raḥîm u daḥî Yezdân yâ İlâhe'l-'âlemîn

Eserin sonu:

Der ki **Gurbî** 'âlemiñ dervîşiyem
Adım Ahmed Bosnevî bir kişiyem

Bu mübârek erleriñ endîşiyem
Allâh Allâh yâ Muḥammed yâ 'Alî

Risâle-i Münâcât, sade bir dil ve hikemî bir tarzla yazılmış içten bir yakarıştır. Eserde sanatlı söz söyleme kaygısı görülmez. Konuşma dilinin sıcaklığının hissedildiği eser, herkesin anlayabileceği bir üslupla kaleme alınmıştır:

İlâhî gice gün budur niyâzım
İlâhî kim kabûl ola namâzım (3/9)

Yüzüm çarası ile her 'uyubum
Yuyup irgür baña envâr İlâhî (7/3)

Baña bir ğayrı kapu yok varacak
Kendü zâtına özüm yalvaracak (9/4)

Gurbî, şiirlerinde deyimlere de yer vermiştir. Bu da onun anlatımını zenginleştiren unsurlardan biri olmuştur. “Yüz tutmak, hıfzında tutmak, kara yüzünü ak eylemek” şairin kullandığı deyimlerden bazılarıdır:

Dergehine yüzümüz tutduk İlâhî cümlemiz
Senden umup luṭf u iḥsân yâ İlâhe'l-âlemîn (1/2)

Sen bizi hıfzında tut kim olmasın bir dem bize
Kim musallaṭ nefs u şeyṭân yâ İlâhe'l-âlemîn (1/5)

İlâhî saña ṭâlib kıl özimi
İlâhî eyle aḳ çara yüzimi (3/8)

Risâle-i Münâcât'ta âyet ve hadislere de yer verilmiştir:

Şüre-i Raḥmānuñ içre *men 'aleyhâ*⁷ âyetiñ
Oḳudum senden sivâ *fānyâ* İlâhe'l-âlemîn (1/24)

*Hāsibūhüm kable en tuḥāsebū*⁸ esrarını
Gösterüp sen köre merdân yâ İlâhe'l-âlemîn (1/32)

Fehm idelden *irci'*⁹ âyâtını bî-reyb u şek
Açmışım hoş aña a' yân yâ İlâhe'l-âlemîn (1/33)

⁷ “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak.” (Raḥmân, 55/26).

⁸ “Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekiniz.” Sahavî, 1956: 436.

⁹ “Dön Rabbine, ondan razı olarak ve rızasını kazanmış bulunarak.” (Fecr, 89/28).

Allâh Ahmed hakkına *levlâkedür*
Olmaz idi olmasa *eflâkedür*¹⁰ (5/9)

2. Eserin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Risâle-i Münâcât ta altı kaside, dört mesnevi bir de mütekerrir murabba olmak üzere toplam on bir manzume bulunmaktadır. Vezin açısından çok başarılı olmayan bu manzumelerden dokuzunda içten yakarışlara yer verilmiştir. Diğer iki manzumeden biri *Kur'an*, diğeri Hz. Peygamber ve Hz. Ali övgüsünde manzumelerdir. Aşağıda, bu manzumelerin her birinin nazım şekli ve muhtevası incelenmiştir.

2.1. Hâzâ Münâcât-ı Dervîş Ahmed el- Ğurbî

Eserde bulunan ilk manzume “Hâzâ Münâcât-ı Dervîş Ahmed el- Ğurbî” başlığını taşıyan bir münâcâttır. Kaside nazım biçimiyle ve “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. 41 beyittir. Manzume, “ân” kafiyesi ve “yâ İlâhe’l-‘âlemîn” redifiyle oluşturulmuş müreddef kafiye ile yazılmıştır. Şair, manzumenin makta beytinde mahlası yerine ismini zikretmiştir. Münâcâta kulun ne kadar günahı olsa da Allah’ın bu günahları affetmesi, O’ndan istenen şeyleri kabul etmesi, her işte kuluna yardım etmesi istenmiş; hataların, eksiklerin hep kullarda olduğu itiraf edilmiş, Allah’ın rahmetinin sonsuz olduğu belirtilerek af dilenilmiştir.

2.2. Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ğurbî Kıddesa’llâhu Sırrahu’l-‘Azîz

Eserin ikinci manzumesi “Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ğurbî Kıddesa’llâhu Sırrahu’l-‘Azîz” başlığıyla, “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbında, kaside nazım biçimiyle yazılmış bir münâcâttır. Manzumenin son üç beytinde kalıp “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilât” olarak değişmiştir. Beyit sayısı 43’tür. Kasidenin son üç beyti hariç tamamında kafiye olarak “âr” redif olarak “içün” kullanılmıştır. Manzumenin makta beytinde şairin mahlası zikredilmiştir. Ğurbî bu münâcâtında Hz. Peygamber’i Ahmed, Mahmud, Muhammed ve Mustafa isimleriyle birçok kez zikretmiş ve övmüştür. Bunun yanında *Kur’an-ı Kerim*’de adı geçen diğer tüm peygamberleri de bazılarını mucizeleriyle birlikte bazılarını ise sadece ismen zikrederek anmış ve onların hürmetine Allah’a niyazda bulunmuştur.

2.3. Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ğurbî

Eserdeki üçüncü manzume “Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ğurbî” başlığı altında, mesnevi nazım biçimiyle, “mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün” kalıbıyla yazılmıştır. 43 beyittir. Yarım, tam ve zengin kafiye çeşitleri ile ek konumunda redifler mevcuttur. Manzumenin 35. beytinde şairin adına yer verilmiştir. Şiirin son beyti hariç tüm mısraları “İlâhî” ön yinelemesiyle başlamaktadır. Şair, Allah’ın bazı sıfatlarını zikrettiği manzumesinde ümidini Allah’a bağladığını ve O’ndan bol rahmet umduğunu belirtir. Kara yüzünün ak olmasını, namazlarının kabul olmasını, pahasızca lutfu ermeyi ister. Memleketine,

¹⁰ “Sen olmasan, sen olmasan; felekleri yaratmazdım.” El-Elbânî, 1965: 7.

görüştüğü insanlara, sünnete uyanlara, *Kur'an* okuyanlara, beş vakit namaz kılanlara, oruç tutanlara dua eder.

2.4. Mûnâcât-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî

Bu manzume, “Mûnâcât-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî” başlığıyla kaside nazım biçiminde yazılmıştır. 33 beyit olan mûnâcât, “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” kalıbındadır. Tamamı “il” kafiyesi ve “İlâhî” redifiyle yazılmıştır. 31. beyitte “Ġurbî” mahlası kullanılmıştır. Bu manzumede şair, Allah’ın kendisini kapısından eli boş göndermemesini, kendini şeytanın şerrinden uzak tutmasını, her dâim kendine yardımında bulunmasını ister. İlimde faziletli olmayı, ilmiyle amel etmeyi, hatalardan uzak kalabilmeyi, hayırlı işlerde bulunmayı diler.

2.5. Ey Zikru’llâh-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî

Beşinci manzume “Ey Zikru’llâh-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî” başlığıyla, mesnevi nazım biçiminde, “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Beyit sayısı 20’dir. Beyitler tam ve yarım kafiyeler ile kelime ve ek durumundaki rediflerle yazılmıştır. Son beyitte şairin ismine ismine yer verilmiştir. Manzumenin tüm beyitlerinde ilk mısralar “Allâh” ön yinelemesiyle başlamaktadır. Manzumede Allah adının her addan ulu olduğu, her dilin O’nu zikrettiği, Allah adıyla isteyenlerin şüphesiz kabul göreceği ifade edilmiştir. Allah’ın dört kitap indirdiği, en evvel Hz. Muhammed’in nurunun yaratıldığı ve her şeyin onun hürmetine yaratıldığı, Allah’ın âşık kullarını sevdiği ve insanı cümle eşyanın padişahı olarak yarattığı anlatılmıştır.

2.6. Hâzâ Ta’rif-i Ķur’ân-ı ‘Azîm Güft Dervîş Aḥmed el-Ġurbî bî-Kâl bî-Murâd

Altıncı manzume “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” kalıbıyla yazılmış 21 beyitlik bir kasidedir. Şiirin tamamı “ân” kafiyesi ve “Ķur’ân” redifiyle yazılmıştır. Makta beytinde şair kendini “dervîş Ahmed” olarak tavsif etmiştir. “Hâzâ Ta’rif-i Ķur’ân-ı ‘Azîm Güft Dervîş Aḥmed el-Ġurbî bî-Kâl bî-Murâd” başlığında *Kur’an*’la ilgili hususlardan bahsedileceği belirtilmiştir. Şiirde *Kur’an*’ı okuyanın rahmet bulacağı, mü’minlerin kurtuluşunun onda olduğu, temiz kalple *Kur’an* okuyanın cenneti bulacağı, *Kur’an*’ın tüm sözlerin sultanı olduğu, onu inkâr edenlerin iki cihanda hakir olacağı anlatılmıştır.

2.7. Hâzâ Mûnâcât-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî Ķaddesa’llâhu Sırrahu’l-‘Azîz Güyed

Yedinci manzume “Hâzâ Mûnâcât-ı Dervîş Aḥmed el-Ġurbî Ķaddesa’llâhu Sırrahu’l-‘Azîz Güyed” başlığını taşımaktadır. “mefâ’îlün mefâ’îlün fe’ûlün” kalıbıyla yazılmış 43 beyitlik bir kasidedir. Mûnâcâtın tamamı “âr” kafiyesi ve “İlâhî” redifiyle yazılmış olup son iki beyitte bunlardan farklı kafiye ve redif vardır. 41 ve 42. beyitlerde şairin adı zikredilmiştir. Şair Allah’ın Gaffâr, Settâr, Cebbâr gibi isimlerini kullanarak bunların anlamlarıyla bağlantılı isteklerde bulunmuştur.

2.8. Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî

“Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî” başlığını taşıyan sekizinci manzume 29 beyitlik bir mesnevidir. Aruzun “mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün” kalıbıyla yazılmış olan şiirin son beyti hariç tüm beyitlerinin ilk mısraı “İlâhî” ön yinelemesiyle başlamaktadır. Mesnevi, tam ve yarım kafiyeler ile kelime ve ek durumundaki rediflerle yazılmıştır. 21. Beyitte şairin adına yer verilmiştir. Şair, bu münâcâtında Allah’ın yüce özelliklerini dile getirmiş, O’nun iyiyi kötüden ayırt eden olduğunu, rahmetinin sonsuz olduğunu ifade etmiştir. Kendisini halka rehber kılması, özünü Allah ahlâkı ile süslemesi, kara yüzünü ak eylemesi için dua eder. Sözlerinin âdetten değil Allah’ın emriyle olduğunu belirtir.

2.9. Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî Ķaddesa’llâhu Sırrahu’l-‘Azîz

Eserdeki dokuzuncu manzume “Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî Ķaddesa’llâhu Sırrahu’l-‘Azîz” başlığını taşımaktadır. 32 beyitlik “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” kalıbıyla yazılmış bir mesnevidir. Son beyit bir sonraki şiirin kalıbı olan “mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün” kalıbıyla yazılmıştır. Tam ve yarım kafiyelerle kelime ve ek durumundaki redifler kullanılmıştır. 30. beyitte “Ġurbî” mahlası kullanılmıştır. Şair şiirinde günahlarını itiraf ettiğini ve Allah’tan şeref umduğunu, Allah’tan başka gidecek kapısının olmadığını, kendi isyanının çok olmasına rağmen Allah’ın rahmetinin sonsuz olduğunu ifade eder. Allah’ın kendisine rahmet ihsan etmekle faziletinden bir şey kaybetmeyeceğini söyleyerek af diler.

2.10. Onuncu Manzume

Eserin onuncu manzumesinde herhangi bir başlık bulunmamaktadır. 20 beyitten oluşan, kaside nazım biçimiyle yazılmış olan şiir “mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ülün” kalıbındadır. Şair, “hakıyçün” redifiyle yazmış olduğu şiirinde yarım ve tam kafiye çeşitlerini kullanmış olup son iki beyti farklı rediflerle yazmıştır. Münâcâtında Allah’ın kendi zatı hürmeti için, okunan *Kur’an*’lar hakkı için, Hz. Âdem ve Hz. Havva için, yaratılmış her varlık için, Allah’tan kendini doğru yola erdirmesini istemektedir.

2.11. On Birinci Manzume

Eserdeki on birinci ve son manzume, 4. mısraları “Allâh Allâh yâ Muḥammed yâ ‘Alî” tekrar grubu ile yazılmış bir mütekerrir murabbadır. Başlığı bulunmamaktadır. Bend sayısı 8’dir. Aruzun “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. 8. bendde “Ġurbî” mahlası kullanılmıştır. Şaire göre nur ile dolmak, iki cihanda makbul olmak ve her muradını bulmak isteyenler “Allâh Allâh yâ Muḥammed yâ ‘Alî” diye zikretmelidir. Gece gündüz bunu söylemek kul için yeterlidir.

***Risâle-i Münâcât* tan Bazı Bölümler**

- 1
- Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ğurbî** [103b]
- [mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün]
- 1 İlâhî sensin ol *ısbâh-ı fâlık*¹¹
O Rabbü'l-âlemîn Allâh u Hâlık
- 2 İlâhî cümleñiñ kabz u basîti
Yed-i zâtındadır âlem muhîti
- 3 İlâhî her şıfat ile Mübînsin
Kaviyy ü Kâdir ü Nâfi' Metînsin
- 4 İlâhî rahmetiñdir bî-nihâyet
Saña toğrı baña sen kııl hidayet
- 5 İlâhî 'arz idensin cemâlin¹²
Kamu 'uşşâkına kurb-ı visâliñ [104a]
- 6 İlâhî birliğine iden ikrâr
Yağar mı ol kuluñı 'acaba nâr
- 7 İlâhî her kim eyler saña inkâr
Olur mı ol kişiden dağı kâr¹³
- 8 İlâhî ins ü cin ile tıyûruñ
Viren sen rızkıñı mâr ile mûruñ
- 9 İlâhî cümleñiñ sensin hayâtı
Humâtı fi'l ile zât u şıfâtı
- 10 İlâhî luğ u ihsânna ğâyet [104b]
Bulunmaz fazl u 'ilmine nihâyet
- 11 İlâhî irgür âhîr birliğine
İkilikten berî olsun bu sîne

¹¹ “Sabahı aydınlatan O'dur.”... (En'âm, 6/96).

¹² Mısrada vezin bozuktur.

¹³ Mısrada vezin bozuktur.

- 12 İlâhî çün irişdürdiñ bu çağa
Beni koyma düşem bir dem tuzağa
- 13 İlâhî işbu halkıñ rehberi kııl
Özim gayra kul olmağdan berî kııl
- 14 İlâhî sen beni saña kul eyle
Gülistânında gönlüm bülbül eyle [105a]
- 15 İlâhî bu du‘âmı müstecâb it
Bu dervîş kulunı ‘âlî-cenâb it
- 16 İlâhî zâhir ü bâtın haqîkat
Baña göster yüziñ sen ber-tırîkat
- 17 İlâhî kııl bu nâsıñ muqtedâsı
Şerî‘atle me‘ârif pişvâsı
- 18 İlâhî kendü hâlûñle mu‘ayyen
Özimi dâ‘imâ eyle müzeyyen [105b]
- 19 İlâhî sen şıfâtıñ ile mevşûf
Beni kııl cümle esrârıñ[a] ma‘rûf
- 20 İlâhî enbiyâlar hürmetine
Dağı hem evliyâlar hürmetine
- 21 İlâhî ‘âciz ü bî-çâre kemter
Bu dervîş **Ahmed** ancak senden ister
- 22 İlâhî gece gündüzde recâsı
Sañadur ağ ola yüzi qarası
- 23 İlâhî sen kabûleyle du‘âsın
Viren derdi viren hem sen devasın [106a]
- 24 İlâhî sırrıñ iderken saña zir(?)
Virürsin her ne kim isterse vâfir
- 25 İlâhî bir bilen zât u şıfâtıñ
Dağı hem¹⁴ ol memât ile hayâtıñ

¹⁴ Metinde “Hem dağı” şeklinde yazılmıştır.

- 26 İlâhî ferdi maḥrûm eylemezsın
Velî ‘aql-ı ma‘âşa söylemezsın
- 27 İlâhî her ne var elvân u eşkâl
Saña ma‘lûm ḳamuda gizlü her ḫâl [106b]
- 28 İlâhî söylemek ḫâcet degildür
Sözüm emriñledir ‘âdet degildür
- 29 O kim Ḥaḳdan diler şıdḳ ile ḫacât
Oḳusın besdir aña bu münâcât

2

Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Ġurbî Ḳaddesallâhu Sırrahu'l-‘Azîz

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün]

- 1 Cürmüm ‘afv eyle eyâ Rabb u Raḫîm
Çün özüñdür bize luḳfu i Kerîm
- 2 ‘Arz idem ḫâlimi âyâ kime ben
Var iken hep bilici ḫâlimi sen [107a]
- 3 Her günâhımıñ olup mu‘terifi
Ḥâzretinden umup ‘izz ü şerefi¹⁵
- 4 Baña bir ğayrı ḳapu yoḳ varacaḳ
Kendü zâtına özüm yalvaracaḳ
- 5 Beni sen eyle hidâyet rehine
Kim yüzümüz uravuz dergehine
- 6 Fi‘l ü a‘mâl ile aḳvâlimizi
Senden ayru bile kim ḫâlimizi
- 7 Her ne deñlü ise ‘işyânım çok [107b]
Raḫmetiñ baḫrına hem ğâyet yoḳ
- 8 Faẓl u iḫsânına ḳaldıḳ nidelüm
Bilmezüz şimdi ne yola gidelüm
- 9 Bunca yıldur ki ḫaṭâ itmedeyem
Sehv idüp yola gitmedeyem¹⁶

¹⁵ Mısrada vezin bozuktur.¹⁶ Mısrada vezin bozuktur.

- 10 ‘Ömrüm olursa ki bundan böyle
 Țođrı rāhına ‘ināyet eyle
- 11 Rūz u ŧeb durma bu göñlüm ister
 Sen rızāñ ile baña bir göster [108a]
- 12 Cümle maħbūbıñ olanlar ħaħķı
 Öziñ özinde bulanlar ħaħķı
- 13 Bu ħulundan dağı ol gel rāzı
 Ĥākım-i muȚlaħ özüñdür ħāzı
- 14 Ėul ne deñlü ider olursa günāh
 Anı bađıŧlar aña ŧāhenŧāh
- 15 Olsa ħuldan nice ‘iŧyān ŧādır
 Yarlığar anı olan ol Ėādir
- 16 ŧānına lāyıķıñ iŧler Bārī [108b]
 İ‘tirāf ile ħulitse zārı
- 17 Mu‘teriflerden olana her bār
 Raĥmet ü mađfıret ider Ėaffār
- 18 Bize yā Rabbi ħāzabla baħma
 Ĥıŧm idüp nār-ı caħıme yaħma
- 19 ‘Āmmeye raĥmet idersen Raĥmān
 Fażl u iĥŧānına gelmez noħŧān
- 20 ‘Ādetiñdür ezeliñden berü tā [109a]
 İrgüren sen bize hep neŧv ü nemā
- 21 N’ola ger bizleri ‘āŧıħ ħılsan
 ‘Aŧķınıñ nūruna lāyıħ ħılsan
- 22 Varuben kime ricā eyleyelüm
 Senden ayru kime söz söyleyelüm
- 23 ‘Āriyetdür bize bu cism ile cān
 Sensin ancaħ bize ĥoŧ đin ü imān
- 24 Eylediñ ehl-i sefer dūnyāda
 Bārī ŧābit idivirma‘ nāda

- 25 Vâkıf it sırrına hep eşyânîñ [109b]
‘Ālim it ‘ilmine hem rü’yânîñ
- 26 Ġāfîl oldurma bizi bu tende
Gice gün budur ümîdim sende
- 27 Āşinā eyle öziñle özimiz
Ağ ola tā ki bu kıra yüzimiz
- 28 Çünkü **Ahmed** idivirdin adım
Ĥamd ü şükründe kıul olsun âdem
- 29 Dağı dervîş didirdiñ ĥalka
Mā-sivā ĥubbı göñülden kıalka [110a]
- 30 Sen ki **Ġurbî** baña virdiñ maĥaiş
Vir olam ĥalkıñ içinde aĥlaş

Sonuç

İlk örnekleri Arap edebiyatında görülen münâcât, Fars edebiyatı ve Türk edebiyatında şairlerin en çok rağbet ettiği türlerden biridir. Şair/müelliflerin genellikle, mensur ve manzum eserlerinin başında münâcât bulundurmayı bir esas olarak benimsemesi, bu eğilimin zamanla bir geleneğe dönüşmesini sağlamıştır. Divan edebiyatında birçok şair bu türden eserler kaleme almıştır. Bu şairlerden biri de 18. yüzyıl şairlerinden Bosnalı Dervîş Ahmed Gurbî’dir.

Eldeki bilgilere göre Gurbî’nin eserlerinden *Eimmetü’l-Asliyye* ve *Dîvân*’na ulaşılmıştır. Şairin *Dîvân*’ı hakkında ilk ve tek çalışmanın Türkiye’de yapılan bir yüksek lisans tezi olduğu biliniyordu. Araştırmalarda bu *Dîvân* üzerine yapılan farklı iki çalışma daha tespit edilmiştir. Bunlardan birincisi Kosova Prizren’de yayımlanmış, ikincisi ise Bosna’da bir doktora tezi olarak hazırlanmıştır. Tespitlere göre ilk çalışmanın Kosova’da ikincisinin Türkiye’de yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir makale sayesinde haberdar olduğumuz Bosna’daki çalışma, temin edilemediğinden çalışmanın kesin tarihi saptanamamıştır. *Dîvân* üzerine hazırlanan üç çalışma, araştırmacıların birbirlerinden habersiz olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmayla ortaya çıkan en önemli sonuç, Dervîş Ahmed Gurbî’nin *Risâle-i Münâcât* adında üçüncü bir eserinin literatüre kazandırılmasıdır. Çalışmanın başka bir önemi de *Risâle-i Münâcât*’ın nadir olarak görülen müstakil bir münâcât türü olarak tertip edilmesidir.

Kaynakça

- Ahmed Fakih. (1974), *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi 'ş- Şerîfe* (Haz. Hasibe Mazıoğlu), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ahmed Gurbî, *Divân-ı Gurbî*, İstanbul Büyükşehir Belediye Kütüphanesi Atatürk Kitaplığı O. 109.
- Ahmed Gurbî, *Risâle-i Münâcât*, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi. 19 Hk 2253/4.
- Ahmed Yesevî. (2019), *Hoca Ahmed Yesevî Külliyyâtı* (Editör: Zülfikar Güngör), Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi, Ankara.
- Akay, Hasan. (1989), “Cenâb Şehâbeddîn'in Münâcâtı Üzerine”, *İslâmî Kültür, Sanat ve Edebiyat*, Şubat-Mart-Nisan, S 4, s. 46-47.
- Atay, Selçuk. (2019), “Âkif Paşa'nın Münâcât'ı yahut Dilini/Evrenini Kaybetmiş Bir Aydının Yakarışı”, *Zeitschrift für die Welt der Türken*, S 11, s. 39-54.
- Bursalı Mehmed Tâhir. (1338/1919), *Osmanlı Müellifleri*, Ali Şükrü Matbaası, C 2, İstanbul.
- Can, Uğur. (2019), *Tâhirü'l-Mevlevî Tercüme-i Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.
- Canım, Rıdvan. (2016), *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Çalışkan, Adem. (2002), “Cenâb Şehâbeddîn'in Bir ‘Münâcât’ı ve Tahlili”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C 2, S 3, s. 195-206.
- Çalışkan, Adem. (2016), “Bir Tür Olarak Münâcât ve İbrâhim Şinâsî Efendi'nin ‘Münâcât’ının Tahlili”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 9, S 43, s.88-139.
- el-Elbânî. (1965), *Silsiletü'l-Ehâdisetü'z-Zaîfe ve'l-Mevzûa I*, Dimeşk.
- el-Mecmuatü'l-Kübrâ*, (1314/1896), İstanbul.
- Ergun, Sadeddin Nüzhet. (1960), *Bektaşî Edebiyatı Antolojisi-Onyedinci Asırdanberi Bektaşî Kızılbaş Alevî Şairleri ve Nefesleri*, Maarif Kütüphanesi, İstanbul.
- Eyilik, Sena. (2019), *Mehmed Emin Vahîd Paşa'nın Şerh-i Kasîde-i Dimyâtiyye (Mirkât-ı Münâcât) İsimli Eserinde Tasavvufî Muhtevâ*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Hâce Abdullah el-Ensârî. (1301/1884), *Nasâyih ve Münâcât*, İstanbul.

- Hafız, Nimetullah. (2005), *Sancak Türk Şairi Derviş Ahmed Gurbî Hayatı ve Eserleri*, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yayınları, Prizren.
- Kaçalin, Mustafa S. (e-kitap), Yûsuf Has Hâcib Kutadğu Bilig (Metin), <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78447/yusuf-has-hacib---kutadgu-bilig.html>
- Kalafat, Yaşar. (1998), “Bedri Noyan Dede Baba ve Balkanlarda Bektaşılık”, *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S 6, s. 81-90.
- Kartal, Alparslan. (2018), “Bir Nebevî Gelenek Olarak Münacât ve Ebu'l-Hasan Harakânî'nin Yeni Bulunan Bir Münacâtı”, *Turkish Studies*, C 2, S 13, s. 491-515.
- Kiraz, Seydi. (2019), “Şâkir Mahlaslı Bir Şaire Ait Dört Tür: Münacât, Esmâ-i Hüsnâ, Naat ve Selamnâme”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Tam Metin Kitabı İKSAD Yayınevi*, C 3, s. 388-398.
- Koçin, Abdulkahim. (2011), *Türk Edebiyatında Münacât*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Köksal, Mehmet Fatih. (e-makale), “Gurbî, Ahmed”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü (TEİS)* <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/gurbi-ahmed> (Erişim Tarihi: 15.12.2020).
- Köksal, Mehmet Fatih. (2013), “Bektaşî Babası, Şair Yenipazarlı Gurbî ve Eseri”, *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, S 6, s. 17-28.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, (2017), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Kurnaz, Cemal, Tatçı, Mustafa. (2001). *Tuhfe-i Nâilî, Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001.
- Kurnaz, Cemal. (1992), *Münacât Antolojisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Macit, Muhsin. (2006), “Münacât”. *DİA*, C 31, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Muhammed b. Abdurrahman Sahavî. (1956), *el-Makâsidü'l-Hasene*, Kahire.
- Özkan, Firdevs. (2008), *Çavdaroğlu Müftü Derviş'in Dîvân-ı Münacat'ı Üzerine Bir İnceleme*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
- Özmen, İsmail. (1998). *Alevi-Bektaşî Şairleri Antolojisi*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Selçuk, Sibel Akbulut. (2007), *XVIII. Yüzyıl Şairi Gurbî'nin Divanı (Metin-İnceleme)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Skrijelj, Redzep. (e-makale), Dervis Ahmed Gurbi Baba, *Bosnjaci.rs*, <http://www.bosnjaci.rs/tekst/94/dervis-ahmed-gurbi-baba.html> (Erişim Tarihi: 20.12.2020).
- Şemseddin Sâmi. (2019). *Kamûs-ı Türki*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Tulum, Mertol. (2011), *Yakarışlar Kitabı (Tazarru-nâme)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Yaypınar, Ahmet. (1993), *Kemâl Ümmî Divanında Münacât ve Tevhidlerdeki Âyetlerin Tespiti*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Yıldırım, Yusuf. (2015), “Fazlullah Moral’in Münâcât-ı Bedîa Adlı Eseri”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C 19, S 2, ss.81-110.
- Yıldız, Alim. (2013), *Geleneğin İzinde*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Yıldız, Alim. (2020), *Türk İslâm Edebiyatı*, Rağbet Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, Oğuz. (2014), *Hamdî Efendi'nin “Manzûm Münâcât ve Arz-ı Hâcât-Manzûm Esmâ-i Hüsnâ Şerhi” Adlı Eseri (İnceleme-Metin)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Yüksel, Mustafa Ramazan. (2020), *Derviş Ahmed Gurbî'nin Risâle-i Münâcâtı (İnceleme-Metin)*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çorum.